

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

PEDAGOGICKÁ INTERVENCE

U DĚTÍ S ODKLADEM

ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

2010

Vedoucí bakalářské práce :

Doc. PhDr. Iva Strnadová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury. Souhlasím, aby práce byla uložena na Karlově univerzitě v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna studijním účelům.

Chtěla bych poděkovat Doc. PhDr. Ivě Strnadové, Ph.D. za rady a pomoc při realizaci mé práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá odkladem školní docházky. Sledovaná problematika je ilustrována na dvou případových studiích dětí předškolního věku.

Klíčová slova : školní zralost, odklad školní docházky, kompetence pedagogů, očekávané dovednosti předškolního věku, individuálně-vzdělávací plán.

Annotation

My work is focused on delay of compulsory school attendance. The problematics is illustrated by two case studies of children in pre-school age.

Key words: school maturity, delay compulsory school attendance, the competence of teachers, expecting art of pre-school age, individual-education plan.

Obsah

Úvod

1 Odklad školní docházky

1.1 Školní zralost

1.2 Školní nezralost

1.3 Odložení školní docházky

2 Kompetence pedagogů

2.1 Profesionální kompetence pedagoga

2.1 Kompetence pedagoga a Rámcově vzdělávací program předškolního vzdělávání

3 Rozvoj dovedností u dětí předškolního věku

3.1 Očekávané dovednosti dítěte předškolního věku

3.2 Náměty aktivit dovedností dítěte předškolního věku

4 Případové studie

4.1 Případová studie první – Martin

4.2 Případová studie druhá – David

5 Závěr

Úvod

Když mi bylo 12 let, věděla jsem, že bych se chtěla stát učitelkou v mateřské škole. Děti jsem měla ráda od malička a nikdy mi nevadilo je hlídat, třeba i sousedům. Tehdy jsem měla představu o tom, že bych si chtěla hrát s dětmi, být na ně hodná a milá, protože děti mám ráda a protože jsou roztomilé. V té době jsem opravdu neměla tušení, v čem tato moje vysněná profese spočívá ve skutečnosti.

V roce 1994 jsem se stala kvalifikovanou učitelkou mateřské školy a od tohoto roku vykonávám povolání učitelky do dnes.

Během mé dlouholeté praxe (16 let); jsem měla možnost učit osm let na prvním stupni základní školy a osm let v mateřské škole.

Na obě tyto profese se dívám s obrovským respektem. Dnes vidím práci s dětmi úplně v jiném světle. Pořád se něco nového učím a děti mě stále překvapují. Jako malá holka jsem byla velmi naivní a tato naivita pramenila z pouhé nezkušenosti.

Vím, že paní učitelky v mateřské škole jsou ženy plně chápající ty nejmenší lidičky, které připravují do života. S mými slovy spíše souhlasí i oblíbený americký spisovatel Robert Fulghum, ve své knize „Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce „. Samozřejmě tato kniha není odbornou publikací, ale kniha zábavná, odpočinková, psaná s nadhledem a nezapomenutelnou lidskou vlídností.

Moje praxe mi ukázala, že velikým mezníkem v životě každého dítěte je vstup do školy, jak všichni dobře víme. Právě vstup do školy, bývá ovlivněn důležitou přípravou přeškolních dětí v mateřské škole do první třídy základní školy.

Děti, které nastupují do školy, by měly zvládnout spousty dovedností, např. umět správně držet tužku a vést záměrně její stopu, dosáhnout určité úrovně sluchové a zrakové analýzy a syntézy atd.

Paní učitelky v mateřské škole, které působí v předškolních odděleních, mají každý rok před sebou obrovský kus mravenčí, systematické práce, jak nejlépe připravit předškoláka do školy. Ony většinou vědí, jak děti připravit, ale některé podmínky jim práci ztěžují.

„ Myslím si, že učitelky dnes dobře vědí, jak by měly s dětmi pracovat, co by jim měly předávat a jak se jim věnovat. Ale podmínky, ve kterých mnohdy pracují, jim to neumožňují. Učitelky se mohou dostávat do stresových situací a někdy se vrací ke starým

a už překonaným, například frontálním způsobem práce. Když do školky dorazí většina z 28 zapsaných dětí, není prostor na individuální nebo skupinovou práci. A učitelky to pochopitelně trápí. Dodejme, že některé děti, které chodí do mateřské školy dnes, jsou určitým způsobem jiné. Starší učitelky si vzpomenou, že ve školkách byly dříve ještě větší počty dětí než dnes, ve třídách bývalo přes 30 dětí. Tehdejší systém byl jiný.

Děti většinou do školky přešly z jeslí, měly vytvořenou spoustu návyků, uměly se obléknout, najíst. Dnes do mateřské školy někdy nastoupí i tříleté dítě, které má ještě plínky, i když jenom na spinkání. Když je navíc volně vedeno, není zvyklé respektovat omezení, které však učitelka občas potřebuje stanovit, tak je to o to náročnější. Na individuální práci pak většinou není prostor.“ (NÁDVORNÍKOVÁ 2010, s. 18.).

Individuální práce s žákem je velmi důležitá, protože učitel má větší možnost odhalit a upozornit na zvláštnosti žáka, které pak může následně napravovat nebo rozvíjet. Někdy pozdní odhalení individuální zvláštnosti předškoláka (nezvládnutá dovednost) může i vést ke školní neúspěšnosti.

Musíme si uvědomit, že pocity a úspěšnost dítěte v první třídě ovlivňují každého malého žáčka na celý život.

Mým cílem a myšlenkou je, udělat vše proto, aby tzv. **neúspěšných dětí**, které mají nastoupit do školy, bylo co nejméně.

Každý den se mnou tráví většina dětí více času než s rodiči, a proto pokládám za svoji povinnost, pokusit se pozitivně ovlivnit budoucí školní výkon předškoláka svým pedagogickým působením. Samozřejmě, pouze působení učitelek mateřských škol nestačí. Největší roli vždy bude hrát rodina.

„Učitelé i rodiče vždy zasahovali do vývoje dítěte. Snažili se, aby se podobalo obrazu, který si pro ně sestavili a přitom nikdy neměli jistotu, že se jim to podaří. Snad tím můžeme vysvětlit, že každá doba měla své pedagogické moto, na něž spoléhala.“ (PAŘÍZEK 1996, s.18.).

Cílem mé bakalářské práce je popsat možnosti rozvoje jednotlivých oblastí dovedností u dětí s odkladem školní docházky. V předkládané práci jsou uvedeny náměty her a cvičení vhodných pro práci s předškolními dětmi, které uvádím na dvou případových studiích chlapců s odkladem školní docházky.

1 Odklad školní docházky

1.1 Školní zralost

„Školní zralost“ znamená dosažení takového stupně vývoje, který umožňuje dítěti se zdarem si osvojit školní znalosti a dovednosti.

Otázky spojené se školní zralostí nejsou však objevem nové doby. Velcí vychovatelé si vždy uvědomovali význam tohoto klíčového období pro další vývoj dítěte. Tímto problémem se ve svém Informatoriu školy mateřské v XI. kapitole zabýval i J. A. Komenský, který doporučoval jako pro vstup do školy nejvhodnější věk 6 let, ovšem se zřetelem k individuálním rozdílům mezi dětmi, na něž poukazoval ve svých podobenstvích „*Koniček také příliš časně zapřažený zemdlen bývá, ale dáš -li mu čas k vymrštění se, potáhne tím silněji a nahradí všechno.*“ (Komenský in Říčan 2007, s.225.).

Dovolte mi uvést citace pojmu „školní zralost“, některých našich současných psychologů a pedagogů.

„Pod pojmem „**školní zralost**“ rozumíme takový stupeň vývoje tělesných a duševních požadavků, které na dítě klade škola. Obsah tohoto pojmu je závislý na školském systému, který také určuje věk, v němž děti vstupují do školy, i nároky školní výuky. V našem státě je podle zákona školou povinné dítě, které dosáhne věku šesti let do 31. srpna běžného roku. Předpokládá se tedy, že většina dětí je „školsky zralá“. Školní docházka dítěte, které není školsky zralé, ačkoliv dosáhlo šesti let, může být odložena o jeden rok – a v nutných případech i o dva roky.“ (LANGMEIER 2002, s.76.).

„Termín **zralost** bývá spojován se spontánním vývojem, biologickým zráním příslušných struktur a funkcí. Vývoj však vždy probíhá v interakci s vnějším prostředím, se záměrným i nezáměrným ovlivňováním i podněcováním v prostředí, v němž dítě vyrůstá.“(ŘÍČAN 1997, s.225.).

„Termín **zralost** bývá spojován se spontánním vývojem, biologickým zráním příslušných struktur a funkcí. Vývoj však vždy probíhá v interakci s vnějším prostředím, se záměrným i

nezáměrným ovlivňováním i podněcováním v prostředí, v němž dítě vyrůstá. Proto se někdy užívá i pojem školní připravenost. Školní zralostí obecně označujeme schopnost dítěte zúčastnit se bez větších problémů školního vyučování.“ (VAŠÁTKOVÁ 2005, s.45.).

Přečteme-li si výklad pojmu školní zralost, podle erudovaných pedagogů a psychologů, dojdeme k laickému závěru, že školně zralé dítě je takové dítě, které je schopno nastoupit do první třídy základní školy bez větších problémů a plnit školní úkoly aniž by potřebovalo větší pomoc rodičů a učitelů.

Je samozřejmostí, že každé dítě je individualitou se vším všudy – má svoji nezaměnitelnou mentální, genetickou výbavu, charakteristické vlastnosti, sociální úroveň, kterou určuje prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, není možné, aby všechny děti byly stejně připraveny na školní docházku.

Hlavní znaky školní zralosti

- **Tělesná zralost.**

Posouzení vývoje dítěte podle dosažené výšky a hmotnosti (průměrné šestileté dítě měří přibližně 120cm a váží 22 kg) je nutnou součástí lékařského vyšetření, ale se způsobilostí dítěte pro školní práci to souvisí jen málo.

Významnější je kvalitativní proměna tělesné stavby. Důležitější pro posouzení zralosti pro školu jsou změny motoriky, které se zmíněnými somatickými proměnami souvisejí : pohyby dítěte jsou lépe koordinovány, dítě lépe šetří silami, je schopnější i drobných a přesnějších, diferencovaných pohybů (např. při psaní a kreslení). V době vstupu do školy je už jasně patrné, která ruka je dominantní.

- **Rozumová zralost.**

V myšlení dítěte kolem šestého roku věku dochází k podstatnému pokroku. Dítě začíná myslet v logických operacích (ze dvou známých soudů vyvozuje soud nový – závěr), i když zatím jde pouze o konkrétní jevy – nastupuje stádium konkrétních operací. Začíná postupně chápat neměnnost velikosti, množství a objemu.

Ve vnímání dítěte dochází rovněž k výrazné změně. Dítě zralé pro školu se už nespokojí s globálním, povrchním vjemem, ale začíná rozlišovat části vjemového obrazce. Postřehne vjemem mnohem více elementů na určitém zobrazeném předmětu, zjistí co tam chybí. Jeho kresba je více pročleněná, má více prvků ve stejném poměru. Podobně dovede lépe diferencovat zvukovou a vizuální skladbu slov, což je předpoklad pro úspěšné čtení a psaní.

Pro úspěšné zvládnutí školní výuky je podstatný i přiměřený vývoj řeči, dostatečná slovní zásoba, schopnost vyjadřovat své zkušenosti ve větách, přiměřená skladba vět. Důležitá je i výslovnost, která by měla být již správná.

- **Citová zralost a sociální zralost.**

Dítě zralé pro školu musí být přiměřeně samostatné, tj. má být natolik nezávislé na rodičích, aby se dovedlo od nich na čas odloučit a jednat bez jejich přítomnosti a podpory. Musí být připraveno přijmout novou sociální roli - „roli školáka“. Musí být připraveno plnit, co se od něho nově v této situaci očekává. Podříditi se nové autoritě, pracovat podle pokynů daných všem dětem, chovat se podle nových pravidel, tiše sedět, hlásit se, pracovat společně s ostatními apod.

Důležitá je tzv. „zralost pro práci“ - dítě se už začíná doma samo hlásit o pracovní úkoly, nestačí mu jen hra. Dítě by mělo vědět, kdy je čas na práci a kdy je čas na hraní.

Citová zralost dítěte vstupujícího do školy závisí především na jeho schopnosti kontrolovat lépe své afekty a impulzy. Umí odložit svá přání a snášet i určité překážky, které se mu staví do cesty při úsilí o uspokojení vlastních potřeb. (LANGMEIER 2002, s.77-80.).

Školní zralost, která je podmíněna rovinou tělesnou, psychickou a sociální, je nedílnou součástí genetických předpokladů, které si dítě přinese s sebou na svět. Všechny tyto předpoklady mohou být dále rozvíjeny ve prospěch dítěte nebo naopak znehodnoceny nevyhovujícím, nepodmětným sociálním prostředím. V jakém prostředí se bude dítě pohybovat, zda v podnětném či nepodnětném, je opět zcela individuální, vzhledem k rozdílným zvykům a úrovni výchovy a vzdělávání, jak v rodinách, tak v předškolních zařízeních a i jiných mimoškolních prostředích.

Měli bychom přistupovat a posuzovat školní zralost u každého dítěte individuálně. V případě školní nezralosti poskytnout dítěti možnou individuální výchovu a vzdělání s

ohledem na nezralost v oblasti sociální, psychické a fyzické, při individuální výchově a vzdělávání musíme brát na zřetel sociální prostředí ze kterého dítě vychází a genetickou vybavenost, kterou disponuje.

Každá učitelka mateřské školy by měla mít základní znalosti z předškolní pedagogiky a psychologie, zejména z vývojové psychologie. Na základě svých znalostí a zkušeností by měla lépe provést základní pedagogickou diagnostiku. Zda je konkrétní dítě školsky způsobilé, zralé a může v dalším školním roce začít s výchovou a vzděláváním na prvním stupni základní školy.

Pro odborné diagnostické posouzení školní zralosti má učitelka mateřské školy možnost spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou (PPP), eventuelně se speciálně-pedagogickým centrem (SPC).

K dobré diagnostice mohou učitelky využít mnoho metodických pomůcek a her, určených k diagnostice a rozvoje dovedností předškolního dítěte. Jsou to například pomůcky pro nácvik matematických představ, rozvoje hrubé a jemné motoriky, nácvik a fixace jednotlivých hlásek, rozvoj jazykové dovednosti.

Nedílnou součástí rozvoje a vzdělávání předškolního dítěte je jeho přirozená činnost - námětová hra, které dítě sociálně, rozumově a jazykově rozvíjí, když je částečně řízena učitelkou mateřské školy. Námětové hry si děti určují samy, mohou to být hry na: obchod, lékaře, pana opraváře aut, zvěrolékaře atd.

Další důležitou součástí je hra konstruktivní, ve které dítě rozvíjí myšlenkové operace, logické uvažování, představivost a umění jemné motoriky spolu se zrakově-pohybovou koordinací (například při stavbě vlakové dráhy z dřevěných kostek).

1.2 Školní nezralost

Za nezralé označíme děti oslabené ve vývoji některých psychických funkcí a schopností, přičemž jejich rozumová úroveň odpovídá širší normě, tj. není nižší než lehký podprůměr.

Do skupiny nezralých dětí lze zahrnout děti příliš neklidné nebo naopak zabržděné, případně překotné, impulsivní či těžkopádné a neobratné.

Příčiny školní nezralosti

Školní nezralost se dá rozdělit z hlediska příčin do několika kategorií:

- nedostatky v somatickém vývoji a zdravotním stavu
- opoždění mentálního vývoje, snížení inteligence
- nerovnoměrný vývoj, oslabení schopností a funkcí, potíže LMD, poškození CNS
- neurotické rysy, neurotický vývoj
- nedostatky ve výchovném prostředí, působení na dítě.

Nezralé dítě je výrazně ohroženo selháním a celkovou neúspěšností. Neví-li si rodiče rady a nejsou si jisti zralostí či nezralostí svého dítěte, mohou se poradit s odborníky, obrátit se na pedagogicko-psychologickou poradnu nebo na speciálněpedagogické centrum, kde mohou požádat o vyšetření dítěte. Pedagogicko-psychologická poradna podle výsledku vyšetření podá návrh na **eventuelní** odklad školní docházky. Eventuelní proto, že poslední slovo o odkladu školní docházky je dle zákona na rodičích. (LANGMAIER 2002, VAŠÁTKOVÁ 2005, ŽÁČKOVÁ 2008).

1.3 Odložení školní docházky

Odložení školní docházky o jeden rok pak bývá realizováno u dětí výrazně školsky nezralých, a to většinou ve více než jedné kategorii. Podmínky pro odložení školní docházky upravuje školský zákon (zákon č. 561 / 2004 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, paragraf 37*).

V praxi rodiče, kteří chtějí požádat o odklad školní docházky, postupují tak, že si u zápisu do první třídy vyzvednou formulář pro odklad školní docházky – podle zákona je třeba o odklad školní docházky požádat písemnou formou. Ten vyplní a nechají potvrdit školským poradenským zařízením a odborným lékařem.

Konečné rozhodování o odložení školní docházky o jeden rok náleží řediteli školy, na kterou bylo dítě zapsáno.

Rodičům bývá doporučeno po dobu odkladu docházky vzdělávání zaměřené na předškolní výchovu v přípravném ročníku základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy. (ŽÁČKOVÁ 2008 s.6).

- **Individuálně vzdělávací plán pro dítě s odkladem školní docházky**

Moje pracovní povinnost a kompetence pedagoga mateřské školy mi ukládá vytvořit individuálně vzdělávací plán (IVP) pro dítě s doporučeným odkladem školní docházky, na základě zprávy z pedagogicko-psychologické poradny ve spolupráci s rodiči dítěte.

Při tvorbě individuálně vzdělávacího plánu vycházíme ze zkušeností, z pozorování dítěte, které se nám individuálně projevuje při ranních hrách, zaměstnání, sebeobsluze, komunikaci s jinými dětmi i pedagogy a dalším nepedagogickým personálem.

Při tvorbě individuálně vzdělávacího plánu vycházíme z cílů tématických bloků a jejich následných evaluací. V tématických blocích jsou rozpracovány hlavní výchovně vzdělávací cíle na základě kompetencí (dovedností), kterých by dítě mělo dosáhnout.

Ve své pedagogické praxi jsem se setkala s názory, v nichž se postoje rodičů na otázku školní zralosti výrazně liší, zda dítěti odklad školní docházky dát či nikoliv. Tuto otázku lze řešit z několika názorových úhlů pohledu.

Nejdůležitějším názorem je názor rodičů dítěte.

Setkala jsem se s rodiči, kteří o odklad školní docházky požádají **pouze** na základě objektivních příčin a doporučení odborníků zabývajících se problematikou odkladu školní docházky. Většinou jsou to rodiče informovaní, vzdělaní a s přirozeným zájmem o své dítě. Na dítě nekladou příliš velké nároky, přesto je umějí něčím zaujmout, vhodně motivovat a přiměřeným způsobem rozvíjejí jejich osobnost. Většinou vědí nebo mají představu o tom, jak je jejich dítě připraveno na školní docházku. S takovými rodiči bývá výborná spolupráce a komunikace.

Další skupinu tvoří rodiče, kteří za každou cenu chtějí dát své dítě do školy, i když nedosáhlo ještě šesti let věku. Jsou to rodiče vzdělaní a jsou nároční k sobě i ke svému dítěti. Na základě jednoho znaku školní dovednosti (např. dítě umí číst) chtějí dát dítě předčasně do školy. Přitom čtení písmen není jedinou, ale jen jednou z dovedností, které by dítě mělo/mohlo zvládnout před nástupem do školy. Tito rodiče většinou vidí pouze jednu dovednost svého dítěte a dále nejsou schopni vnímat, natož posoudit ostatní důležitá kritéria zralosti školní docházky.

V současné době se objevuje trend neztratit zbytečně rok života v mateřské škole, kde si pouze dítě hraje nebo se nudí. Ve větší míře se toto stanovisko týká děvčátek, která jsou

vyspělejší než chlapci. Tito rodiče pak většinou s dětmi obíhají psychology a pedagogy a chtějí doklad o tom, že dítě je šikovné a schopné školu navštěvovat dříve. S takovýmto typem rodičů se velmi špatně spolupracuje.

Tak jako se v současné době objevuje trend neztratit zbytečně rok života v mateřské škole, tak se rovněž objevuje i trend prodloužit dítěti docházku do mateřské školy o rok, i když to není vůbec nutné. Dítě je ontogeneticky připravené na školní docházku a nemá žádné dosud projevené nedostatky školní zralosti. U rodičů těchto dětí převládá názor, že si dítě v mateřské škole prodlouží své dětství.

Existuje i skupina rodičů, kteří svému dítěti nechtějí dát odklad školní docházky, i když je to z objektivních příčin **potřebné** a potvrdí jim to erudovaní pedagogové a psychologové z pedagogicko-psychologických poraden. Tito specialisté odklad školní docházky **pouze doporučují**, nemohou přímo rodiče k tomuto rozhodnutí nutit. Konečné rozhodnutí odkladu školní docházky je tak zcela v kompetenci rodičů.

Nelze opomenout názor odborných pracovníků, pedagogů a psychologů, kteří se o své stanovisko opírají na základě speciálních testů školní zralosti, které s dětmi vypracují. Výsledek testu a následné stanovisko s doporučením jak dále postupovat, mohou rodičům pouze doporučit, jak už jsem dříve uvedla.

Opravdu není vůbec jednoduché rozhodnout se, zda je odklad školní docházky pro to či ono dítě vhodný a potřebný. Každé dítě je jedinečnou individualitou a také každé dítě se umí nebo naopak neumí vyrovnat s překážkami v podobě eventuelního školního neúspěchu, který často může být způsoben pouze citlivější povahou žáka první třídy.

Rozhodování rodičů je většinou velmi složité a nelehké. I když se někteří rodiče neshodnou názorově s odborníky a pedagogy, kteří mají možnost porovnat jejich dítě s ostatními ve třídě, mají k dispozici testy školní zralosti a zkušenosti s jinými dětmi, přesto rodiče vědí, že pouze jejich konečné rozhodnutí ovlivní další vývoj a úspěšný start jejich dítěte ve škole.

Ani my, pedagogové z mateřských škol, pedagogové a psychologové z poraden, nikdy nemůžeme s výhledem odhadnout, jak se bude dítěti ve škole dařit.

Dovolte mi, abych vložila do mé práce aktuální názor psychologa Jířího Šimonka, který se objevil na internetu, dne 9.3.2010, ve 4:28h.:

Pětině prvňáků by prospěl roční odklad školy

„Nejméně pětině šestiletých dětí může prospět odklad nástupu do školy o rok. Děti v této věkové skupině mívají totiž často problémy se sebeprosazením, a to buď příliš silnou, nebo naopak příliš slabou potřebu přijetí ve skupině“. (<http://www.novinky.cz/domaci/19466>).

Proto, aby start v první třídě byl co nejúspěšnější, mají paní učitelky v mateřských školách k dispozici Rámcově vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání a v něm stanovené dílčí úkoly s následnými cíly, očekáváními a evaluacemi pro přípravu předškolních dětí do školy. Rámcově vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání (RVP PV) je jednou z kompetencí učitelek mateřské školy.

2 Kompetence pedagogů

2.1. Profesionální kompetence pedagoga

Pojem profesionální kompetence (způsobilost) představuje soubor odborných (kvalifikačních) a osobnostních předpokladů nezbytných pro úspěšný výkon profese. Profesionální kompetence pedagoga můžeme chápat nejen jako souhrn dispozic vykonávat pedagogickou činnost, ale v širším slova smyslu jako schopnost jednat inteligentně v situacích, které jsou vždy více méně nové a jedinečné, s cílem najít vhodnou reakci formulovanou in situ (na místě).

Tyto hodnotící a rozhodovací schopnosti pedagoga – profesionála jsou ukazateli jeho způsobilosti zvolit si originální a inteligentní řešení v nových a nepředvídatelných situacích.

Uvedená vymezení potvrzují skutečnost, že profesní kompetence pedagoga zahrnují dvě kategorie: osobnostní kompetence a odborné kompetence.

- **Osobnostní kompetence**

Optimální **osobnostní kompetence** můžeme konkretizovat jako vysokou míru kreativity, schopnost řešení problémů, kritické myšlení, osobní zodpovědnost, schopnost týmové spolupráce, iniciování změn a vysokou úroveň socializace spojenou s porozuměním, empatií a tolerancí. Osobnostní kompetence lze chápat jako predispozice, ale musí být i rozvíjeny vzděláváním a tréninkem.

- **Odborné a pedagogické kompetence**

Odborné kompetence se vztahují nejen k vyučovacímu předmětu, ale k pedagogické činnosti učitele. V prvním smyslu představují oborově předmětové kompetence požadavek na kvantitu a kvalitu znalostí z vědních disciplín v rámci oborové aprobace a na schopnost transformovat poznatky z těchto disciplín do vyučování.

„V druhém smyslu se jedná o vlastní **pedagogické kompetence**, které se projevují v následujících oblastech:

- interpersonální strategie (ovládání druhých, sebeovládání, týmová spolupráce)
- strategie učení
- komunikativní dovednosti (verbální a neverbální komunikace)
- projektování edukačních postupů
- znalost vývoje dětí (znalost vývojových zákonitostí, biografie dítěte)
- užívání informačních technologií a pomůcek
- pedagogická tvořivost při aplikaci nových metodických postupů (kooperativní formy, projektové vyučování)
- sebehodnocení a sebereflexe (HÁJKOVÁ 2005, s. 65-66).“

Jak už bylo napsáno výše, každá učitelka by měla být vybavena určitými predispozicemi **osobnostních** předpokladů pro výkon učitelky mateřské školy. Myslím si, že profese učitelky v mateřské škole by měla být posláním a zároveň koníčkem.

Když si v paměti přehraji své dětství, i já mám různé vzpomínky na paní učitelky z mateřské školy.

Dodnes si pamatuji na paní učitelku Lenku. Měla dlouhé tmavé vlasy a všechny děti z mateřské školy ji milovaly. Byla milá, laskavá, vlídná a měla nás děti opravdu ráda. Práce jí těšila a její nadšení z ní vyzařovalo. Už tehdy nás uměla zaujmout zajímavými nápady v podobě her a soutěží. I když je to pouze vzpomínka a může být zkreslená odstupem času a dětskou fantazií, vzpomínka na paní učitelku Lenku mě hřeje u srdce do dnes.

Na začátku své profese, nemají všechny učitelky stejnou startovací čáru. Každá učitelka je vybavena jinou povahou, která ovlivňuje její chování a jednání, např.: osobní zodpovědnost, schopnost týmové spolupráce, úroveň socializace spojené s porozuměním, empatií a tolerancí.

Všichni pedagogové jsou vybaveni jinou úrovní výtvarné nápaditosti, pohybové obratnosti, muzikálního vnímání, které souvisí s určitou mírou kreativity osobnosti. Kreativita, je v současné době pilířem učitelské profese. Pilířem pro pedagogické působení a pilířem pro tvorbu školních a třídních vzdělávacích plánů.

Pedagog se vyvíjí a zraje svými pedagogickými zkušenostmi, které mu umožňují proces sebereflexe a sebehodnocení. Sebereflexe a sebehodnocení by mělo být přirozeným procesem psychického a profesního zrání každé osobnosti. Proces sebereflexe, by měl být ukazatelem každého pedagoga, kterým směrem a jak dál se profesně vyvíjet.

Učitel by měl oplývat pedagogickými kompetencemi, jak o tom hovoří Hájková (2005).

Učitel by měl být průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáváním. Probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat nové. Hlavním úkolem učitele je podněcovat k vhodné činnosti, připravovat prostředí a nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat a porozumět sobě i všemu kolem sebe.

2.2 Kompetence pedagoga a Rámcově vzdělávací program předškolního vzdělávání

Pojem profesionální kompetence (způsobilost) pedagoga se v současné době skloňuje čím dál častěji, spolu s rámcově vzdělávacím programem.

Kompetence pedagogů – učitelek mateřských škol se řídí Rámcovým vzdělávacím programem RVP.

Vzdělávací programy dávají školám možnost vstoupit do vzdělávacího procesu, ale i každé jednotlivé učitelce.

Výrazně se tak mění role mateřské školy a stejně tak i role učitelky. Na rozdíl od dob minulých, kdy se všechny školy řídily stejným programem (*Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, SPN, Praha 1984.*) a kdy učitelky ve své pedagogické činnosti postupovaly podle přesně stanovených a podrobných pokynů, je třeba dnes pracovat více samostatně. Vzdělávací programy si učitelky vytvářejí samy, a to nejen na úrovni školy – školní vzdělávací program (ŠVP), ale i na úrovni třídy – třídní vzdělávací programy (TVP). Společný je pouze základní rámec – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV).

(Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2006, s. 1-2.).

Zmíněné kompetence pedagoga (odborné a pedagogické) jsou alfou a omegou pro vytváření třídních vzdělávacích plánů v mateřských školách. Ze své pedagogické zkušenosti si dovoluji zmínit.

Bez kvalitně vypracovaného třídního vzdělávacího plánu, není možné dosáhnout jednotlivých daných úkolů a kompetencí v očekávaných výstupech.

Důležitým faktorem pro vypracování třídního vzdělávacího programu je umět dobře spolupracovat (v rámci interpersonální strategie) a zároveň projektovat nové výchovně vzdělávací plány (projektování edukačních postupů), které jsou společně navrhovány. Bez těchto **odborných a pedagogických** kompetencí nelze dále dobře postupovat ve vytváření třídního vzdělávacího programu, který je součástí školního vzdělávacího programu.

● **Očekávané výstupy pro dítě předškolního věku**

V rámci rámcově vzdělávacího programu předškolního vzdělávání (RVP PV) jsou rozpracovány tzv. **Očekávané výstupy**, které berou v úvahu přirozené rozvojové tendence a základní hodnoty a postoje, které lze u zdravě rozvíjejícího se dítěte **na konci předškolního věku** považovat za vývojově přiměřené a pedagogicky žádoucí. (SMOLÍKOVÁ 2010, s.15.).

Očekávanými výstupy máme na mysli následující:

- Citová a sociální samostatnost - postarat se o sebe i o své věci, být bez rodičů, být schopné řídit své chování, žít ve skupině vrstevníků, komunikovat a spolupracovat s nimi.
- Rozvoj řeči a jazyka - dobrá výslovnost všech hlásek, gramatická správnost řeči, dostatečná slovní zásoba a bezproblémová komunikace.
- Vyhraněná laterarita ruky - umět správně držet tužku a vést záměrně její stopu, znát a napodobovat některá písmena.
- Dosažení určité úrovně sluchové a zrakové analýzy a syntézy, rozlišování znaků předmětů.
- Zvládnout základní myšlenkové operace - dokáže porovnat předměty, třídit je a řadit je, řešit jednoduché problémy. Znat základní číselnou řadu.
- Umět odlišit hru od systematické práce, cíleně se soustředit na určitou činnost, udržet pozornost a záměrně si zapamatovat, přijmout úkol, postupovat podle pokynů.

Výstupy jsou přípravou předškolního dítěte do základní školy. S těmito výstupy může základní škola počítat. U každého dítěte však v jiné míře, která je pro každé dítě v době nástupu do školy individuálně dosažitelná.

Očekávané výstupy jsou zakomponovány v třídním vzdělávacím programu TVP, kde jsou vytvořeny tématické bloky, (od září do června), které na sebe volně navazují. Program je doplněn hlavními cíly s jednotlivými podbody, které jsme si pro letošní školní rok zvolili jako stěžejní. Jednotlivé cíle jsou pro nás kompetencemi výchovy a vzdělávání v naší třídě - „velkáčů“, dětí předškolního oddělení. Pojem „velkáči“ je název třídy dětí věkového rozmezí pěti až sedmi let..

Třídní vzdělávací program každoročně přetváříme vzhledem ke složení dětí ve třídě, jejich individuálním zvláštnostem a aktuální situaci výchovy a vzdělávání.

V příloze přikládám náš třídní vzdělávací program (viz. příloha č.1).

● **Pedagogická kompetence a spolupráce s rodiči**

Pedagogická kompetence učitele zahrnuje i spolupráci s rodiči svěřeného dítěte. Spolupráce s rodiči je praktikována většinou formou komunikace. Každá spolupráce s rodiči je postavena na individuálních vztazích mezi učitelem, vedením mateřské školy a rodičem dítěte.

Komunikace mezi učitelkou mateřské školy a rodiči

“Jak efektivně vést komunikaci s rodiči ? To je otázka, kterou si kladou pedagogové všeobecně a učitelky mateřských škol obzvlášť, protože se s rodiči žáků vídají nejčastěji.

Dotazníkové šetření, které k tomuto tématu proběhlo mezi učitelkami mateřských škol Středočeského kraje, se zabývalo tím, co je charakteristické pro interakci učitelky a rodiče.

***Je to vzájemná důvěra.** Nejlepší profesní dovedností učitelky je přirozenost, pravdivost a opravdovost k přístupu k dětem. Mezi podstatné prosociální vlastnosti řadí učitelky mateřských škol důvěru v lidi a spolupráci. Nejdůležitějším návykem pedagoga by měla být schopnost připustit svůj případný omyl a dát prostor pro vyjádření druhého.“ (PETRŮ – KICKOVÁ 2010, s.18).*

Slova a výzkum Petřů-Kickové (2010) potvrzují již popsany fakt, tedy důležitost pedagogické kompetence a komunikační dovednosti – (verbální a neverbální) každého učitele, tak jak popisuje doc. Hájková (2005).

Spolupráce učitelek mateřských škol a rodičů nespočívá pouze na rovině komunikační, ale i v rovině aktuálních informací, které si rodiče mohou přečíst na nástěnkách nebo webových stránkách mateřské školy.

Aktuální informace, které by měl najít zákonný zástupce na dostupném místě (na nástěnkách a webových stránkách) se týkají hlavně těchto informací: informace o třídních schůzkách, zápisu do mateřské školy, zápisu do základní školy, upozornění na akce pořádané mateřskou školou, informace o dostupných specialitech (logoped, pediatr, pedagogicko-psychologická poradna, speciálněpedagogické centrum, výchovný poradce v základní škole).

V případě vzájemné důvěry a dobrých dlouhotrvajících vztahů mezi rodiči a mateřskou školou, může ředitelství školy (v zastoupení učitele) požádat rodiče o další spolupráci (např: brigádní, finanční, sponzorskou). Spolupráce probíhá během celého školního roku.

Jednotlivé body spolupráce s rodiči jsou navrhovány a schvalovány pedagogickým sborem a výborem Rodičů škol, v naší mateřské škole.

● **Pedagogická kompetence a spolupráce se základní školou**

Spolupráce mateřské a základní školy bývá většinou dlouhodobá záležitost. Vztahy mezi školami jsou ovlivněny vnitřními i vnějšími podmínkami, které tuto spolupráci upevňují nebo naopak někdy komplikují.

Spolupráce mateřské a základní školy má také několik základních bodů, které si vzájemně určují vedení obou škol.

Jsou to zejména:

- předávání aktuálních informací rodičům
- předávání interních informací o žácích mateřské školy
- příprava a průběh zápisu do první třídy
- vzájemné návštěvy škol

- spoluutváření školního vzdělávacího programu pro danou mateřskou školu, zejména informace o očekávaných výstupech dovedností dítěte nastupujícího do základní školy
- vzájemná spolupráce s odbornými pracovišti pedagogicko-psychologickou poradnou a speciálně-pedagogickým centrem předávání jejich informací o žácích.

Jednotlivé body spolupráce se mění a rozvíjejí na základě zkušeností obou škol. Hlavním cílem spolupráce mezi mateřskou a základní školou je ulehčit komunikaci mezi rodiči a školami. Zejména pak ulehčit a zároveň zlepšit kvalitu vstupu předškolního dítěte do první třídy základní školy.

Podotýkám, že ve školách kde jsem měla možnost působit v průběhu mé pedagogické praxe, fungovalo pravidlo nepsané spolupráce mezi mateřskou a základní školou.

3 Rozvoj dovedností u dětí předškolního věku

Často se setkáváme s dotazem rodičů, co by dítě v předškolním věku mělo umět. Podobně i nás pedagogy mateřských škol zajímá co, kdy a jak u dítěte rozvíjet. Všechny dotazy jsou vedeny zájmem dospělých o vývoj dítěte, a o vytvoření co možná nejlepších podmínek jeho rozvoje.

Všichni bychom si přáli, aby každé dítě mělo vytvořeno ty nejlepší podmínky, ve kterých vyrůstá a rozvíjí se podle svých možností. Je velmi důležité rozpoznat silné i slabé stránky dítěte. Když poznáme silné stránky dítěte, mohou se stát opěrnými body při rozvíjení oblastí, které jsou slabším místem.

Setkáváme se však i s extrémem, že některé děti jsou záměrně stimulovány mnoha podněty bez ohledu na věk a potřeby. Je velmi důležité dodržovat posloupnost rozvoje dovedností u dítěte.

Posloupnost znamená, že se daná schopnost, dovednost rozvíjí po krocích. Postupně a v návaznosti od snadnější po obtížnější dovednost.

U každého předškolního dítěte by měly být posloupně rozvíjeny schopnosti a dovednosti v těchto oblastech :

- motoriky, grafomotoriky
- zrakového vnímání a paměti
- sluchového vnímání a paměti
- vnímání prostoru
- vnímání času
- základních matematických představ
- řeči (myšlení)
- sociální dovednosti
- sebeobsluhy (samostatnosti)
- hry

Všechny tyto oblasti, jsou nezbytnou přípravou pro bezproblémové zvládnání úkolů a dovedností v první třídě základní školy.(BEDNÁŘOVÁ, ŠMARDOVÁ 2008, s.1-2).

3.1 Očekávané dovednosti dítěte předškolního věku

V následující kapitole se budu zabývat očekávanými dovednostmi, v jednotlivých oblastech vývoje u dětí, před zahájením povinné školní docházky.

- **Motorika a grafomotorika**

Dítě sledujeme při přirozených aktivitách, jako jsou hry, pobyt venku, běhání, skákání. Očekávanou dovedností v hrubé motorice je chůze přes kladinu, přeskok přes nízkou překážku. V jemné motorice je to dotek bříška každého prstu na bříško palce, rozpoznávání geometrických tvarů hmatem.

Dětská kresba by měla obsahovat detaily. Při kresbě by mělo mít dítě uvolněnou ruku a přiměřeně, plynule tlačit na podložku. Mělo by zvládat některé grafomotorické cviky, jako jsou spodní smyčka, horní a spodní oblouk s vratným tahem. Samozřejmě lateralita ruky a oka by měla být vyhraněná. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.8 – 13; ŽÁČKOVÁ 2008, s.38-41).

- **Zrakové vnímání a paměť**

Zrakové vnímání rozdělíme do několika oblastí: vnímání barev, figury a pozadí, vnímání části a celku, zrakové rozlišování a zraková paměť.

Pěti až šetileté dítě by mělo pojmenovat a přiřadit odstíny barev, umět sledovat linii mezi ostatními liniemi a vyhledat tvar v pozadí, odlišit lišící se obrázek v horizontální a vertikální poloze a najít dva shodné obrázky v řadě, zvládnout složit tvar z několika částí podle předlohy a doplnit chybějící části v obrázku.

Dítě v tomto věku již pozná viděné obrázky. Umí vyhledat a pojmenovat daný první objekt ve skupině, při čtení zleva doprava a zvládá tak pohyby očí na řádku. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.14-20; ŽÁČKOVÁ 2008, s.10-14).

- **Sluchové vnímání a paměť**

Sluchové vnímání také rozdělíme do několika oblastí: sluchové rozlišování, vnímání rytmu, sluchová analýza a syntéza a sluchová paměť.

Dítě by mělo být schopno rozlišit (diferencovat) slova bez vizuálního podnětu u znělých a neznělých hlásek a sykavek (tělo - dělo, noc- nos), při změně délky hlásky (kára – kárá, žila - žíla), při změně změkčení (čistý - čistí, dýky – díky) a rozlišovat slabiky (tam - dam, těk - tek) atd.

Během sluchové analýzy a syntézy určí počáteční a poslední hlásku ve slově. Některé děti zvládají i tzv.slovní kopanou. Na poslední hlásku ve slově *autobus* naváží dalším slovem *slon* a dále na slovo *slon* naváží dalším slovem *nákup*.

Při vnímání rytmu by mělo dítě napodobit rytmus, dva – čtyři tóny a rozlišit krátké a delší tóny.

Ve sluchové paměti dítě umí opakovat větu z pěti a více slov, zopakuje i pět nesouvisejících slov po sobě.(BEDNÁŘOVÁ 2008, s.40-45; ŽÁČKOVÁ 2008, s.15-18).

● **Vnímání prostoru a času**

Vnímání prostoru, zpracování a zapamatování si prostorových vztahů má velký význam pro rozvoj osobnosti. Již malé dítě cílí svůj pohyb tam, kde je pro něho něco zajímavého a tam rozvíjí své nové poznatky.

Předškolní dítě by mělo vnímat prostor kolem sebe a umět přiřadit pojmy týkající se prostorového vnímání. Měly by to být pojmy (hned před, hned za domečkem), umístit vpravo a vlevo na vlastním těle, umístit vpravo a vlevo nějaký předmět, umět umístit předmět vpravo nahoru.

Vnímání plynutí času je pro předškolní dítě vymezeno událostmi, které ho obklopují. Čas a vnímání časových pojmů je pro děti velice náročné.

Přesto by dítě mělo být schopno seřadit obrázky podle posloupnosti děje, jmenovat co se stalo nejdříve, později a naposled. Mělo by umět rozlišovat pojmy (nejdříve, před tím, nyní, potom) a přiřazovat obvyklé činnosti k ročnímu období a pochopit pojmy (včera, dnes, zítra). (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.21-27; ŽÁČKOVÁ 2008, s.21-23).

● **Matematické představy**

Abychom mohly rozvíjet schopnosti a dovednosti potřebné k pochopení a zvládnutí matematiky, je nutné již předem rozvíjet motoriku, grafomotoriku, zrakové a sluchové vnímání, vnímání času a prostoru a rozvíjet řeč.

Matematické představy musíme rozdělit do několika podskupin – porovnávání pojmů, třídění a tvoření skupin, zařazování prvků, množství a tvary.

V oblasti vztahů a porovnávání pojmů by dítě mělo zvládat a chápat pojem (méně, více, stejně, o jeden více, o jeden méně).

Při tvoření a třídění předmětu do skupin by mělo pětileté dítě poznat a zařadit do skupiny to co tam patří a vyřadit, co tam nepatří podle dvou až tří kritérií.

Mělo by umět pojmenovat prvky (malý, střední, velký, vysoký, vyšší, nejvyšší, málo, méně, nejméně) a tyto prvky seřadit podle velikosti.

Předškolní děti by měly umět počítat množství do pěti, šesti i více předmětů denní potřeby a umět pojmenovat a ukázat geometrické tvary, nejprve kruh, čtverec, trojúhelník, a poslední obdélník. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.47-53; ŽÁČKOVÁ 2008,s.33-37).

● **Řeč (myšlení)**

Řeč jako taková patří do sociálního prostředí, které je vnějším faktorem ovlivňující vývoj řeči dítěte. Řeč jako komplexní schopnost má složitější strukturu, lze ji rozdělit na několik jazykových skupin:

- foneticko–fonologickou (sluchové rozlišování hlásek a jejich výslovnost),
- morfologicko–syntaktickou (užívání slovních druhů, tvarosloví, větosloví),
- lexikálně–sémantickou (porozumění řeči),
- pragmatickou (vyjádření vztahů, pocitů, požitků, událostí).

V lexikálně – sémantické rovině by mělo dítě umět zpaměti kratší texty, tvořit nadřazené pojmy a protiklady, vytvořit slova podobného významu(dům, stavení, chaloupka), poznat slova stejného zvuku, ale různého významu(koruna – jako platidlo nebo část těla stromu). Další dovedností by mělo být, poznávání a pojmenovávání nesmyslů na obrázku. Správné posuzování pravdivosti či nepravdivosti tvrzení. Převyprávění pohádky bez obrázkového doprovodu a mělo by pochopit a realizovat dlouhé komplikované pokyny.

V morfologicko – syntaktické rovině by mělo dítě poznat nesprávně utvořenou větu a doplnit slovo ve správném tvaru do příběhu.

V pragmatické rovině by měl řečový projev odpovídat po obsahové stránce kritériím běžné konverzace. Dítě by mělo dodržovat pravidla konverzace a společenského kontaktu. Nabát se vyjadřovat smysluplně své myšlenky , nápady a pocity, a dokázat zformulovat otázky a umět na otázky odpovědět.

Předškolák by měl znát své jméno a příjmení, jména rodičů, sourozenců, kamarádů, učitele a měl by znát svoji adresu.

Po stránce foneticko morfologické by mělo mít dokončenou artikulační obratnost. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.28-39; NOVOTNÁ 2007, s.48-64 ; ŽÁČKOVÁ 2008, s.35-38).

● Sociální dovednost

Vztahy mezi lidmi jsou pramenem, ze kterého dítě uspokojuje své citové a sociální potřeby. Zároveň jsou zdrojem sociálního učení. Proto, aby se dítě zařadilo do společnosti, je pro něj důležité osvojit si některé sociální dovednosti.

Předškolní dítě by mělo vědomě projevovat zdvořilostní chování (pozdravit, přivítat se, popřát dobrou chuť, odpovědět na otázky). Dokáže rozpoznat vhodné či nevhodné chování, odmítnout nežádoucí chování (lež, ubližování), projevovat ohleduplnost a soucit. Zná základní chování na ulici, v restauraci, v obchodě apod.

Samostatněji plní náročnější úkoly, které umí samo zhodnotit a je trpělivé při překonávání překážek. Rozlišuje hru a úkol (tzv. zralost pro práci), udržuje pořádek ve vlastních věcech. Zapojuje se mezi ostatní děti do her, při nichž je třeba rozhodovat a rozdělit role. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.54-58).

● Sebeobsluha

Proto, aby dítě mohlo nastoupit do první třídy základní školy, je velmi důležité, aby se umělo samo o sebe postarat.

Zvládání hygieny, oblékání a stolování je důležitým prostředkem k osamostatnění, ale je také projevem dítěte.

Očekáváme, že dítě umí dodržovat hygienu na WC samostatně (jde samo, používá toaletní papír, splachování, umyje a utře si ruce). Poznává, kdy je potřeba umýt si ruce.

Při oblékání je samostatné (zapíná a rozepíná knoflíky, zkouší zavazovat tkaničky, zapíná zip, obrací oděv na líc). Poznává svoje oblečení, uloží oděv na patřičné místo, umí rozlišit přední a zadní část oděvu. Zná a pojmenuje jednotlivé části oblečení.

Při stolování samostatně prostře a uklidí ze stolu, krájí jídlo nožem, namaže si chléb, nalije si nápoj ze džbánu, nalije si polévka a běžně používá příbor. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.62-65).

- **Hra**

Hra je pro dítě nejpřirozenější a nejdůležitější činností, při které získává zkušenosti se světem lidí, věcí a zároveň poznává samo sebe.

Pro předškolní dítě je hra ve skupině samozřejmostí - námětové hry, konstruktivní hry.

V tomto věku dítě rádo soutěží - didaktické hry, společenské hry. Dále rozvíjí hrubou motoriku při pohybových hrách, kde akceptuje pravidla her, vyrovnává se s prohrou a při hrách uplatňuje iniciativu. Rádo se pouští do rukodělných (výtvarných) činností. (BEDNÁŘOVÁ 2008, s.59-61).

3.2 Náměty aktivit dovedností dítěte předškolního věku

Tato kapitola bude vycházet z mých pedagogických a praktických zkušeností, které jsem nabyla pedagogickým působením u dětí.

Náměty aktivit her a cvičení pro rozvoj dovedností, jsem posbírala ze zkušeností starších kolegyně, jiné jsou z mého zásobníku her, který si vytvářím na základě osobních učitelských zkušeností, ale i z vhodné doporučené literatury.

Pokusím se svými slovy popsat běžnou práci v mateřské škole, kde se snažím přirozeným způsobem aktivovat děti k činnostem, které mají skrytý záměr rozvíjet dovednosti a schopnosti dítěte v předškolním věku.

Náměty aktivit budu popisovat podle jednotlivých oblastí dovedností.

- **Motorika, grafomotorika, kresba**

Motorické dovednosti rozvíjím přirozeným způsobem během celého dne v mateřské škole.

Zařazuji je do ranních her, ranního cvičení, pobytu na zahradě a při vycházce.

Motoriku procvičujeme každý den, při běžných pohybových aktivitách.

Dítě procvičuje hrubou motoriku už tím, že dojde pěší chůzí do mateřské školy.

V šatně rozvíjí jemnou a hrubou motoriku při oblékání (zapínání knoflíků, zipů...).

Při ranních hrách rozvíjí jemnou motoriku hlavně při konstruktivních a didaktických hrách jako jsou : stavění z kostek a různých stavebnic, sestavování puzzle, mozaiek, navlékáním korálek a modelováním).

Během námětových her rozvíjí jemnou i hrubou motoriku (oblékáním panenek, vařením panenkám, stavbou domečku z molitanových kostek, stavbou kolejí pro vlaky apod.).

Ranní cvičení je jednou z oblastí, kde se záměrně procvičuje hrubá motorika.

Nejprve pohybovou hrou např: Kočka a myš; Chodí Pešek okolo; Škatulata, škatulata apod.).

Při rozcvičení, se zaměřuji na posílení a protažení svalových soustav - prostnými cvičeními (přímé držení zad *Hlídač Rek* správné držení hlavy a ramen *Starý had* , úklon a rotace šíje *Osel a muška*) a dalších prostných cviků, které najdemev knížce „ *Špalíček zhudebněných říkadel a cvičení pro malé děti*“.

Při ranním cvičení se mi nejvíce osvědčilo cvičit s hudbou, která děti aktivuje, zároveň v nich upevňuje smysl pro rytmus a dítě lépe procítí pohyby těla podbarvené hudbou.

Pro koncentraci, uvědomování si vlastního těla, uvolnění a napětí svalů mohu doporučit cvičení „*Jóga pro děti*“ aneb hrajeme si na zvířata, zejména pak sestavu „*Pozdrav Slunci*“ .

Největší pohybovou aktivitu mají děti na vycházce a při pobytu na školní zahradě, kde rozvíjí hrubou i jemnou motoriku hrou na písku, překonáváním překážek na průlezkách, jízdou na koloběžce, kole, chůzí po kladince (rovnováha), cvičením s náčiním (švihadla, dětské obruče, míče a malé míčky).

Kresbu a grafomotoriku procvičujeme nejprve uvolňovacími cviky ramen, předloktí a dlaní (krouživými pohyby rukou, pohyby rukou shora dolů, ťukáním prstů).

Pak kreslíme na velkou plochu papíru, kterou postupně zmenšujeme. Začínáme volným čmáráním po ploše papíru a následují cviky v podobě (motání klubíček, vlnky na vodě, tečky jako zobání kuřátek, padající déšť – čáry shora dolů atd.).

Pokračujeme cvičením s prsty (tleskáním prsty o sebe, postupným ťukáním prstů o desku stolu a posílením dlaní – přetlačováním).

● **Zrakové vnímání**

Cvičení zrakového vnímání zařazují během celého dne. Vhodné činnosti jsou např:

Hledání určitých předmětů – podle barvy, tvaru, materiálu, velikosti. *Hledání ukrytého předmětu* – který dětem popíši. *Skládání a lepení* obrázků z barevných těstovin nebo ze špejlí. *Vyhledávání dvojic* stejných obrázků. *Spojování či škrtní* stejných prvků na obrázku. *Hledání cesty* bludištěm. *Dokreslování* obrázku.

Hry zaměřené na zrakové vnímání jsou např:

Kdo dřív uvidí ..? Tuto hru hrají nejčastěji na procházce v přírodě, ve městě. Soutěžíme kdo dřív uvidí modré auto, listnatý strom, paní s kočárkem atd.

Co se změnilo...? Děti si dobře prohlédnou místnost, odejdou a po příchodu hledají změnu.

Čím jsme stejní...? Dvojice nebo trojice dětí stojí na proto sobě a hledají co mají stejného.

Co je to... ? Za zavěšené prostěradlo, které osvítíme lampou, předvádíme různé předměty, které děti hádají.

● Sluchové vnímání

Cvičení sluchového vnímání zařazují do hudební chvílky nebo během dne, jsou to např:

- *rytmická cvičení* – ťukání, klepání tužkou, tleskání, pískání, hra na Orffovy nástroje, - *vyhledávání zvuku* – dítě se zavázanýma očima jde za zvukem pokliček, klíčů, bubínku, - *rozeznávání hlásek na začátku a konci slova* – většinou hrajeme tzv.slovní fotbal.

Hry zaměřené na sluchové vnímání, např:

Kdo zakukal ...?; Jakube kde jsi...?; Pepičku, pípni!. Tyto hry rozvíjejí sluchovou orientaci v prostoru a zvukovou lokalizaci.

Oblíbená hra mých dětí je *Míč naslepo* – jeden hráč má zavázané oči, ostatní stojí kolem něj a volají na něj „*Na mě !*“ a dítě s míčem se snaží hodem zasáhnout.

● Vnímání prostoru a času

Vhodné činnosti zaměřené na vnímání prostoru jsou např:

Na vycházce, v místnosti dětem říkám, které objekty, věci jsou vlevo, napravo, vzadu, vpředu a ukazuji a pojmenovávám jim směry. Povídáme si o obrázcích a děti popisují co vidí vlevo nahoře , vpravo nahoře na obrázku.

Hry zaměřené na prostorové vnímání.

Oblíbená hra dětí : *Hledání pokladu* - dítě hledá předmět, na který ho navádím pokyny rovně , doprava, za roh , nahoru atd.

Hra na obchod - děti stojí v zástupu a já dávám pokyny: „Honzík se postaví za Aničku, Lenka půjde na konec zástupu, úplně do předu půjde Ivan a Hanka“ atd.

Moje tělo – říkáme si: „ ukaž pravou ruku, chyt' si levé koleno, pošimrej si pravý loket at“.

Dalšími vhodnými činnostmi jsou např: práce s pracovními listy, kde děti vybarvují předměty podle pokynů učitelky. Řadí prvky zleva doprava, vystřihují je a lepí.

Vhodné činnosti zaměřené na vnímání času jsou například:

Pojmenovávání činností obvyklých pro ráno, dopoledne, poledne a večer. Pojmenovávání činností a dějů v jednotlivých ročních obdobích.

Zařazování obrázků podle posloupnosti, vystřihování a znovu lepení obrázků podle posloupnosti.

S dětmi jsem si vytvořila malý rituál, kdy se nimi každé ráno přivítám v kroužku, uvítací písničkou. Snažíme se určit jaké je právě roční období, měsíc v roce a den v týdnu. Správné časové pojmy, vytleskáme a určíme hlásku na začátku a konci slova.

● **Řeč**

Činnosti vhodné pro rozvoj řeči mohou být například hry se slovy.

Řekni pravý opak (malý - velký, tenký – tlustý); *Co k sobě patří* (hrnec, poklička , vařečka); *Řekni to jinak* (malý dům je domeček, malá kočka jekočička).

Náměty pro hry.

Co by se stalo kdyby...? - dítě domýšlí příběh; *Co to asi bude...?* - klasické hádanky, popisování předmětu; *Doplňovačka* - zadám dětem slova a oni z nich tvoří větu (tatínek auto, křížovatka, strom), tato hra je velmi obtížná, mohu ji hrát jen s některými dětmi.

Oblíbenou činností jsou říkanky spojené s rytmizací, jazykolamy a rýmy.

Děti velmi rády vypravují zážitky z domova, a tak se snažím rozvíjet jejich myšlení řeči návodnými otázkami a příběh rozvinout. Popisujeme obrázky, maminku, povídáme si o domácích mazlíčcích.

● **Matematické představy**

Vhodné je spojit matematické představy s prostorovými pojmy. Uvádím některá cvičení, která zařazuji do odpoledních her.

Předložím dítěti prvky ze stavebnice a dítě je řadí podle velikosti, barvy, tvaru. Dítěti dám několik předmětů (čtyři hrušky a jedno jablko) - dítě určuje, co k sobě patří a určí počet.

Na stůl do řady položím deset barevných kostek a podle mých pokynů mi dítě podává, první, poslední, třetí, sedmou kostku nebo jen určuje barvy.

Různé hry zařazuji během dne nebo do ranního cvičení.

Postavím se s dětmi vedle sebe a zatleskám. Děti buď poskočí nebo udělají krok podle počtu tleskání.

„Kuba řekl“- jedno dítě říká a ostatní plní jeho pokyny (udělejte tři slepičí kroky, dva sloní, pět kroků mravenčích).

Do rozvoje matematických představ zařazuji i společenské hry: Domino s tečkami, Člověče nezlob se a Pexeso.

Her, cvičení a námětů je veliké množství. Já zde uvedla pouze příklady nejoblíbenějších , které zařazuji častěji do běžných činností v mateřské škole.

4 Případové studie

Budu psát o dvou chlapcích z mateřské školy, kde působím. Chlapce znám již dva roky a naše vztahy se už nenachází pouze v mezích paní učitelka - předškolní dítě. Za dva roky společného soužití máme k sobě mnohem blíže. Někdy chlapce vnímám jako malé kluky, někdy jako partnery.

Já sama jsem matkou pětiletého syna Adama, a tak se někdy neubráním projevům osobních citů.

Děti, které mám v mateřské škole na starosti vnímám více osobně, než by bylo asi zdrávo. Pro mě práce s dětmi není pouhé zaměstnání, kde rodičům pohlídám jejich děti než si je mohou vyzvednout po práci. Je to můj koníček a každodenní přátelské soužití malých a velkých osobností.

Při tvorbě případových studií jsem čerpala z pozorování dvou chlapců, z rozhovorů s rodiči, ze zpráv z pedagogicko-psychologické poradny a z vytvořených individuálně-vzdělávacích plánů.

4.1 Případová studie první – Martin

Martin je již druhým rokem v předškolní třídě mateřské školy, kde působím. V únoru 2010 mu bylo sedm let.

Když jsem ho v září 2008 uviděla poprvé, působil na mě dojmem malého kluka, který si bezstarostně hraje a vůbec netuší, že by měl do roka nastoupit do první třídy základní školy.

Byl velmi dětský až naivní, hravý, ale zároveň neuvěřitelně rychlý až zbrklý, s překypující energií.

Už tehdy jsem měla pochybnosti o tom zda bude vhodné, aby nastoupil do první třídy základní školy.

● Osobní a rodinná anamnéza

OA: Martin se narodil v únoru 2003, nemá žádné sourozence, je zdravý. Žije s oběma rodiči ve střídavé péči .

RA: Oba rodiče pracují. O Martina se pravidelně střídají v předávání a vyzvedávání v mateřské škole. Spolupráce s rodiči je na dobré úrovni.

Na konci roku 2008 jsem požádala maminku o rozhovor, kde jsme spolu mluvily o eventuelním odkladu školní docházky.

Maminka s odkladem školní docházky souhlasila a zároveň mě požádala o pomoc, jak Martina motivovat k činnostem rozvíjejících dovedností předškolního dítěte. Přiznala, že Martin je hravý a příliš živý i doma.

Domluvily jsme se na vzájemné spolupráci v několika krocích:

- první krok – vyšetření pedagogicko- psychologickou poradnou
- druhý krok – pravidelné informace o Martinově vývoji
- třetí krok – návrhy, opatření k rozvíjení očekávaných dovedností

● **Zpráva z pedagogicko-psychologické poradny**

Zpráva z pedagogicko- psychologické poradny přišla až v květnu 2009, po zápisu do první třídy základní školy.

Ve zprávě z pedagogicko psychologické poradny se píše toto :

Při zápisu do školy bylo shledáno, že chlapec je značně rozpačitý, nejistý a byla proto zpochybněna vhodnost zahájení školní docházky v roce 2009.

Doporučuji proto odklad školní docházky o jeden rok pro masivní sociální a pracovní nezralost. V současné době si není chlapec schopen poradit ani v jednoduchých úlohách pro nadměrnou, neodstranitelnou nejistotu.

Doporučuji :

- rozvoj sluchového a zrakového vnímání
- trénovat sociální dovednost
- uvolňovat ruku, zafixovat správný úchop
- pokusit se udržet pozornost déle než 5 minut

Po zprávě z pedagogicko-psychologické poradny jsem se domluvila na další spolupráci s rodiči.

Rodiče i já jsme se dohodli, že Martina necháme bez individuální péče do konce školního roku a po prázdninách, v září 2009 začneme s intenzivním nácvikem dovedností.

Rozhodli jsme se důvodu, že většina dětí přes prázdniny vyroste, jsou o něco starší a jejich somatická a psychická stránka osobnosti se stává vyspělejší.

● **Pozorování**

Podle diagnózy z pedagogicko-psychologické poradny jsem si určila dva konkrétní cíle a následné cíle v jednotlivých oblastech, které jsem vypracovala do individuálně vzdělávacího plánu IVP a zkonzultovala z pedagogicko - psychologickou poradnou.

Konkrétní cíle IVP : odstranit nejistotu a zaměřit se na prohlubování a rozvoj myšlení (viz. příloha č.2).

Stav v září 2009

- velká fluktuace pozornosti
- špatné zrakové a sluchové rozlišování
- velká sociální nezralost
- není uvolněná ruka, není zafixovaný špetkový úchop

Od září do listopadu 2009 jsem se zaměřila na rozvoj těchto dovedností.

Hrubá motorika : uvědomování a relaxace vlastního těla

Jemná motorika : cílená i náhodná stavba z kostek a jiných stavebnic

Grafomotorika : uvolňovací cviky

Sociální chování : plnění drobných úkolů

Rozvoj sluchové a zrakové paměti : rytmizace bániček, zpěv písniček, kimovy hry

Věděla jsem, že Martina musím celkově zklidnit a zpomalit jeho tempo. Začala jsem hrubou motorikou.

Hrubá motorika: Každé ráno jsem si našla chvíli kdy jsme si zahráli na *hadrového panáčka*. Martina jsem položila na lehátko, pustila relaxační hudbu a říkala mu na které části těla má myslet, tyto části těla zatnout a vydržet v zatnutí dvě vteřiny. Relaxační chvíle trvala 1 – 2 minuty. Cvičení mělo pozitivní dopad, který se začal projevovat koncem října tím, že Martin začal lépe koordinovat pohyby velkých svalových soustav a zpomalil své tempo.

K relaxačnímu cvičení jsem přidala cvičení z jógy, cviky *Kohout* a *Volavka*, které mají procvičovat stoj na jedné noze. Znamená to umět se soustředit a zatnout svalové části nohou a pánve k udržení rovnováhy. Cvik *Volavka* je velice náročný a Martin ho začal zvládat až na konci listopadu.

Jemná motorika: Na hrubou motoriku jsem navázala jemnou motorikou, během ranních her, kdy jsem Martina motivovala k různým stavbám z kostek. Stavby z kostek, stavění z Lega, Sevy a Chevy jsme postupně rozvíjeli a komplikovali.

Konstruktivní hry se staly Martinovo oblíbenou činností při které se zvyšovalo jeho sebevědomí, rozvíjela se vizuomotorická koordinace oko- ruka a prohlubovalo myšlení.

Grafomotorika: Jemnou a hrubou motoriku jsem doplňovala uvolňovacími cviky z grafomotoriky. Na začátku jsme rozvíjovaly ruce od kloubů ramen, loktů, a dlaní – krouživými pohyby rukou. Kreslili jsme nebo jen čmárali velká kola na balící papír a snažili se navodit špetkový úchop. Začali jsme čmárat velkými, oblými křídami.

Rozvoj sociální nezralosti jsem s Martinem trénovala při každodenní vhodné situaci, která nastala.

Martina jsem úkolovala drobnými úkoly, vždy jako nejlepšího ze třídy. Například měl vyřizovat různé vzkazy. Dojít do kuchně naší školy a předat paní kuchařce lísteček s počtem dětí ve třídě nebo požádat paní školnici, aby nám přinesla z půdy pomůcky na grafomotoriku apod. Hlavním cílem bylo, aby se Martin ujistil, že umí komunikovat i s dospělými a sociálně se osmělil a přestal se stydět.

Při sociální komunikaci s dospělými zároveň rozvíjel řeč.

Rozvoj sluchové a zrakové paměti probíhal během dne za určitých situací.

Snažili jsme se nacvičovat sluchovou paměť a vnímání nejprve hrou na *Ozvěnu*. Martin po mě opakoval různá slova (kos, vlaštovka, klíč, zámek). Později jsem slova říkala tak, aby rozlišoval změnu hlásky ve slově (kos – kus, med – led, plot - plat) apod. Rozvíjeli jsme sluchovou diferenciaci.

Hra na *Ozvěnu*, opakování slov bez změny hlásek i se změnou hlásek (znělých, neznělých a sykavek) Martinovi problém nedělal. Velkým problémem, který přetrvává doteď, je nerozlišování měkčení slov (čistý – čistí, díky – díky) apod.

Pokračovali jsme nácvičkou sluchové rytmizace, které probíhalo vytleskáváním slov, jmén názvů věcí, při vytleskávání jsme určovali počet slabik.

Jednou týdně jsme si určily den, který jsme nazvali třeba „*Modrý den*“ a v tento den jsme vytleskávali, vyťukávali, vydupávali, předměty, oblečení, auta na ulicích, vše co mělo modrou barvu. Procvičovali jsme tak sluchový rytmus, ale zároveň fixovali zrakovou paměť modré barvy. Barevné dny jsme různě střídali.

Zrakovou paměť jsme nacvičovali i drobnými úkoly. Opět jako nejlepšího jsem Martina požádala o pomoc, aby se mnou roztřídil pastelky podle barvy do košíčků, kostky různých velikostí roztřídil do krabic, připravil mi pouze žluté obruče apod.

Dále jsme zrakovou analýzu a syntézu nacvičovali skládáním puzzlů, mozaiek různých obtížností, s předlohou a později bez předlohy.

Rozlišení stejných a různých obrázků jsme nacvičovali *Pexesem* a *Dominem* s obrázky.

Hodnocení období září – listopad 2009

Hrubá motorika: Martin už zvládá koordinovat lépe své tělo než v září. Dovede se soustředit na vykonávaný pohyb těla, trochu zpomalil své tempo.

Jemná motorika: Nepodařilo se uvolnit ruku a navodit špetkový úchop, proto je nutné v této dovednosti dále pokračovat.

Sociální komunikace: S dospělými vyřídí a předá zprávu v pořádku.

Dovede vydržet a soustředit se na práci asi tak 20 minut u konstruktivních her, kde vymýšlí složitější postupy různých staveb.

Zraková paměť: Postupně vylepšena., jen nerozliší figuru v pozadí.

Sluchové rozlišování: zvládá lépe než v září, správně zopakuje a rozliší znělé, něznělé hlásky a sykavky ve slovech. Správně vytleská, vyťuká rytmicky slova.

Zatím nerozliší měkčení ve slovech, je nutné pokračovat v nácvičování.

Stav v prosinci 2009

- fluktuace pozornosti vylepšena
- zrakové a sluchové rozlišování lepší úroveň – pokračovat
- sociální chování – komunikace vylepšena - pokračovat
- není uvolněná ruka, není zafixovaný špetkový úchop – nutné pokračovat

Od prosince 2009 do února 2010 jsem pokračovala v rozvíjení dovedností.

Hrubá motorika: V prosinci jsem do procvičování přidala další pohybové cvičení – cvičení na balančních míčích.

Cílem bylo opět soustředit se na svalové napětí a zároveň udržet rovnováhu na míči.

Martin se zároveň učil poznat a pojmenovat jednotlivé části těla a umět je zařadit na levou a pravou stranu.

Přidala jsem další cvičení z jógy cvik na relaxaci *Orel* a dynamický cvik na souhru všech svalů *Opice*.

Jemná motorika: Do jemné motoriky jsem přidala navlékání korálků, cvrnkání do hliněných kuliček a začali jsme nacvičovat zavazování tkaniček.

Zařadila jsem didaktickou hru *Malý šikula*, který obsahuje: dětská kladívka a špendlíky, korkové podložky a barevné geometrické tvary uprostřed s otvorem. Je to hra určená na rozvoj jemné motoriky (špetkový úchop), matematických představ (poznávání barev a tvarů) a rozvoje prostorového vnímání a myšlení (vytváření různých obrazců).

Grafomotorika: V grafomotorice jsme pokračovali v uvolňování celé ruky, zmenšili jsme plochu papíru a začali čmárat trojhranou tužkou. Z uvolňovacích cviků jsme přidali vlnky, klubička, kapky deště, tečky. Dále jsme nacvičovali špetkový úchop.

Rozvíjení sociální dovednosti probíhalo i nadále, běžnými úkony a situacemi v životě. Martinovi se čím dál lépe dařilo běžné situace zvládat.

Sluchové vnímání: Jeho hlavním úkolem byl nácvik básničky na vánoční besídku.

Z počátku byl Martin velmi nejistý, zda bude schopen básničku přednést.

Sluchové vnímání rozvíjíme i přirozeným zpěvem a rytmizací písniček .

Ve volných chvílích jsme pokračovali v diferenciaci hlásek ve slovech - měkčení, které zatím Martin nezvládl.

Na diferenciaci hlásek jsme navázali analýzou a syntézou. Nejprve formou hry - „*Pepíčku pípni !*“ a „*Kdo zakukal ?*“.

V lednu jsme přidali rozeznávání hlásek na začátku slova, a v únoru jsme pokračovali rozeznáváním hlásek na konci slova.

Zrakové vnímání: Od prosince jsem se zaměřila na práci s pracovními listy.

Nacvičovali jsme rozlišení figury a pozadí, odlišení obrazce lišícího se detailem v řadě .

V lednu jsme přidali plošné zrakové vnímání - odlišení obrazce lišící se horní – dolní polohou. V únoru jsme zakončili nácvik porovnávání dvojic obrázků a odlišení obrazce lišící ho se pravo – levou polohou.

Hodnocení období prosinec 2009 – únor 2010

Ke konci února, po zápisu do první třídy jsem uskutečnila rozhovor s rodiči, kde jsem jim sdělila informace o průběhu nácviku a fixace dovedností.

Hrubá motorika : Martin udělal velké pokroky v uvědomování si vlastního těla, pohyby těla jsou koordinované, nemá problém s překonáváním překážek. Dovede skákat po jedné i druhé noze, skákat snožmo, vyhnout se překážkám. Zažil si a vylepšil si cviky z józe, zejména cvik – *Volavka*.

Jemná motorika: V jemné motorice udělal veliký pokrok. Skoro sám si zaváže tkaničky. Nemá problém navlékat korálky. Souhra pohybu oko – ruka se ještě vylepšila, zejména didaktickou hrou Malý šikula.

Grafomotorika : Na základě didaktické hry se podařilo nacvičit špetkový úchop. Bohužel ruka je stále neuvolněná, linie v kresbách jsou křehčovitě (viz. příloha č.4,5).

Sociální dovednost: V této oblasti Martin velmi vyspěl a jeho reakce na neočekávané situace jsou v normě, naopak si myslím, že velmi vzrostlo jeho sebevědomí. Je schopen se postavit před skupinu dospělých a zarecitovat básničku.

Sluchové vnímání: Martin si osvojil rytmizaci slov a dovede určit počet slabik Rozezná hlásku na začátku slova. Stále mu dělá problémy měkčení a není si jistý ani v rozeznávání hlásek na koci slova.

Zrakové vnímání: Práce s pracovními listy, mě přesvědčila, že Martin opravdu zpomalil své tempo, není tak roztěkaný a na práci se více soustředí. Bohužel práci mu komplikuje neuvolněná ruka. Při této pracovní činnosti se vydrží soustředit zhruba 15 – 20 minut.

Práce s pracovními listy dopadla v podstatě dobře. Martin pouze není schopen odlišit obrázky lišící se pravo - levou polohou.

● **Závěrečné shrnutí**

Vzhledem k tomu, že Martin byl opravdu velmi nevyzrálý, myslím si že jsme udělali veliký kus práce. Z počátku jsem byla více nadšená nejen ze spolupráce s rodiči, ale i z

Martina, který se opravdu velmi snažil. V únoru, před zápisem do školy jsem se od maminky dozvěděla, že je v rozvodovém řízení. To se velmi podepsalo na naší spolupráci. Maminka přestala postupně spolupracovat, vyhýbat se rozhovorům o Martinovi.

Martin od Vánoc není v úplné pohodě, více zlobí a odmítá dál spolupracovat. Stav se od této doby nezměnil.

Situace, která nastala, nejvíce poškodí Martina. Je to velká škoda, protože si na začátku roku vedl dobře a spoustu věcí by mohl ještě nacvičit nebo alespoň zdokonalit.

Myslím si, že v první třídě základní školy to nebude mít vůbec jednoduché. Bude bojovat sám se s sebou a ještě s nároky vzdělávání v první třídě základní školy.

Osobně bych mu doporučila odklad školní docházky ještě o jeden rok, ale nevím zda by to mělo nějaký smysl.

4.2 Případová studie druhá – David

David nastoupil do mateřské školy až v září 2008. Do té doby byl doma s maminkou a mladší sestrou Terezou.

Na první pohled je David příjemný malý klouček, s velkýma modrýma očima., Má neuvěřitelný rozhled překvapující k jeho věku, ale fyzicky je malý, subtilní. Jeho subtilní tělesná schránka se projevila jako velmi zranitelná. Během září a října prodělal třikrát spálovou anginu. Tím se odstartovala jeho pravidelná nemocnost v intervalech dvou týdnů. Davidovo pravidelné onemocnění vedlo k velké únavě a ta opět k nemoci. Tento koloběh se opakoval celý školní rok.

S maminkou, která byla velmi vstřícná, jsme se před zápisem do první třídy domluvily, že požádá o odklad školní docházky z důvodu časté nemocnosti a navštíví pedagogicko-psychologickou poradnu.

● Osobní a rodinná anamnéza

OA: David se narodil v březnu 2003. Do mateřské školy nastoupil teprve v září 2008.

Od října 2008 trpěl na častými záněty přední části hrtanu a mandlí – anginou.

RO: Oba rodiče pracují. David žije se svými rodiči a svojí mladší sestrou Terezou ve společné domácnosti. S rodiči je výborná spolupráce.

- **Zpráva z pedagogicko – psychologické poradny**

Zpráva z pedagogicko-psychologické poradny přišla koncem dubna 2009, po zápisu do první třídy základní školy.

Ve zprávě z pedagogické poradny se píše toto :

Vzhledem k výsledkům vyšetření doporučuji odklad školní docházky o jeden rok pro velkou pracovní unavitelnost, vzhledem k časté nemocnosti.

Doporučuji :

- Fixovat správný úchop kresebného náčiní
- trénovat pracovní tempo, vzhledem k časté únavě

- **Pozorování**

Podle diagnózy z pedagogicko-psychologické poradny jsem si určila dva konkrétní cíle ve dvou oblastech. Hrubé a jemné motoriky. Vypracovala jsem individuálně vzdělávací plán IVP a zkonzultovala ho z pedagogicko-psychologickou poradnou (viz. příloha č.3). Konkrétní cíle individuálního vzdělávacího plánu je posílení imunity organismu a správný úchop náčiní.

Stav v září 2009

- velká pracovní unavitelnost
- špatný úchop kresebného náčiní

Od září 2009 do listopadu 2009 jsem se zaměřila na tyto oblasti.

Hrubá motorika : posílení imunitního systému, pohybová koordinace s výdrží

Jemná motorika : vhodná poloha při psaní a kreslení

Uvědomila jsem si, že Davidova tělesná konstrukce je hlavním problémem při jeho plnění úkolů s následkem velké únavy. Bylo mi jasné, že dokud neposílí velké a následně malé svalové soustavy, nebude schopen správně sedět u stolečku a držet kresebné náčiní.

David je velmi bystrý kluk, s velkou slovní zásobou a výborným vyjadřováním.

Hrubá motorika : Zaměřila jsem se na postupné posilování fázických svalů a protahování posturálních svalů. V první řadě šlo o navození a fixaci přímého držení zad a hlavy.

Do cvičení jsem zařadila dva cviky z jógy *Tygríka* a *Opici*.

Cvik *Tygríka* je zaměřený na dynamické procvičení páteře. Při zvedání hlavy a prohnutých zádech je nádech s povolením břicha, při spuštění hlavy a vyhrbených zádech se vydechuje vzduch a přitahuje břišní stěna. Pravidelným nadechováním a vydechováním se zvětšuje kapacita plic, která je nezbytnou součástí okysličování organismu.

Cvik *Opice* je zaměřený na dynamický cvik a souhru všech svalů. Jde o protažení svalů na zadní straně nohou, protažení a posílení svalů rukou a protažení svalů na dlaních (posílení jemné motoriky).

Cviky jsem zařazovala pokud možno každodenně a zvyšovala počet jejich opakování.

V září jsme cviky prováděli třikrát, na konci listopadu až desetkrát.

Jogínské cvičení jsem prolínala různými soutěžemi na výdrž, obratnost a pozornost.

Velmi se mi osvědčila tzv. opičí dráha, kam jsem dávala různé překážky (průlez obručí, hod malým míčkem na cíl, štafeta, zvrásněné čochy na posílení plosek nohou) apod.

Na školní zahradě jsem Davidovi dávala úkoly v podobě běhu na krátké vzdálenosti cca 25 metrů. Motivovala ho k přelézání průlezek (koordinace těla, posílení rukou) a postupně otužovala (méně vrstev oblečení).

Velmi se mi osvědčilo používání tělovýchovného náčiní. Zejména šátky, pěnové míčky, švihadlo a lano na přetahování.

Jemná motorika : Nejprve jsem začala s posilováním svalů dlaně a prstů. Kde jsem využívala šátky, pěnové míčky a švihadlo.

Začali jsme posilováním dlaní a to rychlým mačkáním pěnových míčků. Pak náležovalo mačkání menších pěnových míčků mezi prsy jedné ruky. Po posílení dlaní a prstů jsme se navzájem přetlačovali proti sobě.

Nácvik jemné motoriky, formou hry, jsme začínali s klasickými stavebnicemi, navlékáním korálek a na školní zahradě cvnkáním kuliček.

Jako další hru na rozvoj jemné motoriky jsem zvolila didktickou hru *Logico picoclo* a klasické mozaikové *Hříbky*.

Nutné bylo nacvičovat správný sed u stolečku. Zaměřila jsem se na vzpřímené držení zad a položené lokty na stole. Tento nácvik byl pouze technický, Davida jsem při kresbě nebo práci s pracovními listy rovnala do správného sedu na židli.

Hodnocení období září - listopad 2009

David udělal obrovský pokrok a hlavně za toto období byl nemocný, jen jednou.

V hrubé motorice překonával sám sebe, zjistila jsem, že má v sobě velikou vůli, která ho nutí k pravidelnému systematickému cvičení. Důležitým prvkem bylo, že ho cvičení baví a přináší mu radost.

Jemná motorika byla trošku náročnější, než si zafixoval správné držení těla u stolečku. Manipulace se stavebnicemi, mazaikami mu nědělala větší problém. David má obrovskou výhodu ve své vůli a trpělivosti.

Stav v prosinci 2009

- menší pracovní unavitelnost - pokračovat
- úchop kresebného náčiní – pokračovat v nácviku

Od prosince 2009 do února 2010 dále rozvíjíme doporučené oblasti motoriky.

Hrubá motorika : další posílení organismu, koordinace pohybů těla

Jemná motoriky : nácvik úchopu kresebného náčiní

Hrubá motorika : Davidova tělesná schopnost silové výdrže se velmi vylepšila. Proto jsem navázala dalšími cviky z dětské jógy v obtížnější variantě. Jsou to *Lviěe* a *Krokodýlek*.

Lviěe je střídání napětí a uvolnění v celěm těle. Důležité je i zapojení oěí. Podstatné je napětí v oblasti hlavy a krku.

Krokodýlek je cvik na celkové uvolnění. Zklidnění a uvolnění se má projevit i na dechu.

Dalšími ěinnostmi v hrubě motorice bylo prohlubování tělesné zdatnosti v rámci ranního cvičení i odpolední cvičebné chvilce. Do cvičení jsem více zařazovala pohybové hry – *Hra*

na zvířata (chůze medvěda, opice, čapa, kočky) apod. Štafety zaměřené na rychlost, obratnost (opičí dráha) sestavená z náradí (dětská kladina, dětské žebřiny, švédská bedna). Mezi cviky na posílení organismu jsem zařadila skok přes švihadlo a skoky na malé trampolínce s dopomocí.

Jemná motorika : Hlavní činností na kterou jsem se zaměřila byl nácvik úchopu kresebného náčiní. Nejprve jsme začínali s oblými křídami, pak s trojhranými tužkami a nakonec přecházeli k plochému a kulatému štětci .

Před samotným kreslením jsme si hráli na kosíky, kteří klapají zobáčky. Jako jsme solili polévku špetkou soli,vytahovali dětské špendlíky z didaktické hry *Malý šikula*. Připojili jsme tleskání prstů o sebe.

Nácvik probíhal u velkého formátu papíru, který jsme postupně zmenšovali. Nacvičovali jsme tzv. špetkový úchop a snažily se ho fixovat po celou dobu kresby. Nácvik špetkového úchopu jsme prováděli několikrát denně v krátkých intervalech (viz. příloha č.6,7).

Hodnocení období prosinec 2009 – únor 2010

V zimním období kdy jsme pokračovali v nácviku správného úchopu. Dále posilovali koordinaci těla ve které se David stále zlepšoval a zlepšuje. V jogínském cviku *Krokodýlek* mě překvapil, jak se naučil pracovat s dechem, v tomto cviku byl klidný a vyrovnaný.

Jak už jsem psala v předchozím hodnocení, David má neuvěřitelnou vůli a výdrž. V jeho případě je to obrovská devize. Snad jen podotknu, že si tolik nevěří ve svých lokomočních schopnostech.

● **Závěrečné shrnutí**

Po půlroční spolupráci s Davidem, mám po dlouhé době pocit osobního uspokojení, že moje práce má nějaký smysl a užitek.

David je neuvěřitelně disciplinovaný a sám na sebe tvrdý, což se projevovalo v jeho výdrži a vůli. Zpočátku jsem na něm viděla, že si tolik nevěří, má obavu ze selhání, ale nakonec vždy svůj úkol, hru nebo činnost zvládl velmi dobře.

Musím moc pochválit rodiče, kteří byli velni svědomití v naší vzájemné spolupráci. Společně jsme hledali nové podněty, jak Davidovi pomoci a když to bylo možné, jednou týdně jsme si předávali aktuální informace o zvládání cílů, které jsme si stanovili v

individuálně – vzdělávacím plánu.

Moc by mě potěšilo, kdyby Davidova píle a vůle se kterou překonával překážky, pokračovala i v první třídě základní školy. Myslím si, že David patří ke svědomitým žákům a v první třídě základní školy by neměl mít problémy se zvládnutím nároků a úkolů daných vzděláváním.

Samozřejmě do konce školního roku budeme i nadále fixovat správný úchop kresebného náčiní. Posilovat imunitu a koordinaci těla a všechny dovednosti ještě více prohlubovat.

Kdybych mohla i další školní rok pracovat s Davidem, doporučila bych mu nepřestávat v nácvičku dovedností. Sobě bych doporučila ještě více trpělivosti.

5 ZÁVĚR

V mém pozorování jsem se pokusila zachytit průběh jednotlivých činností a dovedností v přípravě předškolního dítěte na vstup do první třídy základní školy. Nejdůležitější činnosti jsem si zaznamenávala. Pochopitelně jsem neuváděla všechna cvičení a hry na rozvíjení dovedností. Her, cvičení a námětů je veliké množství. Já zde uvedla pouze příklady nejoblíbenějších, které zařazuji častěji do běžných činností.

Pozorováním dvou chlapců jsem si potvrdila několik důležitých poznatků.

První poznatek je, že každé dítě je opravdu individualitou již od útlého věku. Některé vlastnosti a dovednosti se nedají bohužel změnit, i když by to bylo ku prospěchu dítěte. Dítě musíme brát takové jaké je i s jeho veškerými individualitami.

Druhý poznatek mi potvrdil, že velmi záleží na bezprostředním okolí a zejména rodině, ve které dítě vyrůstá. Dítě má takové šance na rozvoj svých dovedností, které mu rodina i okolí umožní.

I když se často pedagogové snaží působit podle svého nejlepšího svědomí, na základě pedagogických kompetencí, které jim umožňují na dítě výchovně působit, často jejich působení nestačí.

Třetí poznatek, není nikdy pozdě začít s pomocí osobě, která to potřebuje. Jen vědět, kdy a jakým způsobem začít.

Na závěr bych chtěla říci asi toto: „*Někdy se stává, že nedostatky u dětí příliš zviditelňujeme. Stavíme slabou stránku do pořadí a naopak mnoho dovedností, které si dítě osvojilo, zůstává zapomenuto. Každé dítě má rozvinutou řadu schopností a dovedností na dobré úrovni a je mnoho důvodů ke spokojenosti a radosti z toho, co vše již zná a umí*“.
(BEDNÁŘOVÁ 2008, s.1).

Myslím si, že cíl mé bakalářské práce byl naplněn. V práci jsem popsala jednotlivé možnosti, jak rozvíjet dovednosti u dětí s odkladem školní docházky. Podařilo se mi zařadit náměty her a cvičení z vlastní pedagogické praxe.

Bohužel, nepodařilo se mi udržet spolupráci s Martinovými rodiči.

Literatura

BEDNÁŘOVÁ,J. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, a.s., 2008. ISBN 978-80-251-1829-0.

HÁJKOVÁ,V. *Interaktivní pedagogika*. Praha: IPPP, 2005. ISBN 80-86856-05-4.

LANGMEIER,J. *Vývojová psychologie*. Praha: Nakladatelství H a H,2002. ISBN 80-7319-016-8.

NOVÁKOVÁ,I. *Logopedická cvičení*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1762-0.

ŘÍČAN,P. *Dětská klinická psychologie* . Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-512-2.

VAŠÁTKOVÁ,D. *Vybraná témata pedagogické psychologie*. Hradec Králové:Gaudeamus,2003. ISBN 80-7041-235-6.

VÚP. *Praktický průvodce třídním vzdělávacím plánem mateřské školy*. Praha: VÚP,2006. ISBN 80-87000-04-8.

ŽÁČKOVÁ,H. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Praha: Nakladatelství H a H,2008. ISBN 978-80-903869-3-8.

NÁDVORNÍKOVÁ,M.. Co „pálí“ české školky ? *Informatium*, roč.2010/1, s.18.

PETRŮ,P. Komunikace mezi učitelkou mateřské školy a rodiči. *Informatorium*, roč.2010/3, s.18.

SMOLÍKOVÁ,K. Jak by měl vypadat zralý předškolák? *Informatorium*, roč.2010/1, s.15.

STOPENO [http://www.novinky.cz/domaci/19466-petine-prvnacku-by-prospel-rocni-](http://www.novinky.cz/domaci/19466-petine-prvnacku-by-prospel-rocni-odklad-skoly.html)

[odklad-skoly.html](http://www.novinky.cz/domaci/19466-petine-prvnacku-by-prospel-rocni-odklad-skoly.html) VÁ,A. Matematika v mateřské škole. *Informatium*, roč.2009/5, s.12-14.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Třídní vzdělávací program

Příloha č. 2 – Individuálně vzdělávací plán – Martin

Příloha č. 3 – Individuálně vzdělávací plán – David

Příloha č. 4 - Grafomotorika – Martin

Příloha č. 5 – Kresba postavy – Martin

Příloha č. 6 – Grafomotorika – David

Příloha č. 7 – Kresba postavy - David

Oskarův třídní vzdělávací program

Školní rok - 2009/2010

2. třída – Velkáči

Věkové složení dětí – 5 -7 let

Paní učitelky – Monika Dvořáková

Eva Nástrahová

Utváření dětského kolektivu a utváření mezilidských vztahů

V MŠ nabízíme mnoho metodických a didaktických her a pomůcek k všeobecnému rozvoji předškoláka. Jsou to různé hry na procvičení zrakově – pohybové koordinace (oko- ruka), rozvoj rozumových schopností, jazykových dovedností, jemné motoriky.

Např. Skládačky a doplňovačky s různými náměty; Puzzle; stavebnice Lego, Cheva, Seva; společenské hry; časopisy (Sluníčko, Mateřídouška).

Samozřejmě tzv. **námětové hrací koutky** (kuchyňka, kadeřnictví, lékař, hasič atd.).

Poznávání chodu Mateřské školy

Probíhá formou pozorování, seznamování se s novými lidmi (paní kuchařka, paní uklízečka, paní učitelka) a pozorováním jejich práce, v rámci rozumové výchovy.

Rozvoj dětské tvořivosti se smyslem pro vytváření návyků, delší pozornosti a vytrvalosti

Naší snahou je přijmět děti nebát se experimentovat s různorodým výtvarným materiálem a tak ukázat svůj osobitý styl v podobě výtvarných prací, které mají svojí jedinečnost. Pro výtvarné experimenty máme v MŠ spousty výtvarných pomůcek jako jsou (štětce různých tvarů a velikostí, temperové barvy a barvy na nevšední materiály, samotvrdnoucí hmota, tvrzené a barevné papíry, nůžky různých křivek stříhu , trojhrané pastely i tužky atd.).

Pro další rozvoj dětské tvořivosti zařadila MŠ do svého režimu keramický kroužek, který probíhá pravidelně jednou týdně.

Rozvoj schopností grafomotorických

V naší MŠ je již dalším rokem otevřen kroužek grafomotoriky, který velice úspěšně vede paní Mgr Vlková. Tento kroužek probíhá pravidelně jednou týdně.

Samozřejmě nácvik grafomotoriky probíhá i mimo kroužek.

K nácviku grafomotoriky máme k dispozici mnoho odborných materiálů.

Čerpáme z odborné publikace : Mezi námi pastelkami 1. a 2. díl ,

od autorky Jiřiny Bednářové.

Nácvik a upevnování jemné a hrubé motoriky

Abychom mohli úspěšně zvládat rozvoj grafomotorických schopností, je velice důležité upevňovat a rozvíjet u dětí jemnou a hrubou motoriku. Zejména pravidelným cvičením uvolňovacích cvičů a jógy, kde se dítě učí vnímat a ovládat své tělo. Uvolňováním a stahováním svalů, ale i posilováním a protahováním fázických a posturálních svalů. Tím dochází k lepší koordinaci velkých a malých svalových soustav - jemné a hrubé motoriky v koordinaci s pohybem oka.

Ke cvičení využíváme míče různých velikostí, kruhy, stuhy, šátky a jiná cvičební náčiní.

K rozvoji hrubé a jemné motoriky přispívá taneční kroužek, který probíhá opět jednou týdně.

Schopnost umět se slovně tématicky, gramaticky a zejména foneticky vyjádřit se

Schopnost umět se vyjádřit probíhá zejména při námětových hrách; rozhovorech; rozumové a jazykové výchově. Formou poslechu či sledování pohádky, vyprávěním nějakého příběhu. Dále správným opakováním dle mluvčího vzoru – paní učitelka, starší kamarád.

Fonetickou část mohou děti se špatnou výslovností, nacvičovat s odborníky logopedy, se kterými MŠ spolupracuje a ráda je doporučí.

Nácvik správné fonetiky se snažíme docílit různými říkadly a jazykolamy v rámci jazykové, hudební, rozumové výchovy, která v MŠ probíhá nepřetržitě.

Děti s odkladem školní docházky a děti integrované

Naši předškolní třídu navštěvují dva chlapci s odkladem školní docházky.

U chlapců s odkladem docházky se snažíme rozvíjet více jejich dovednosti (slovní vyjadřování, sluchová analýza hlásek, grafomotorické dovednosti, rozumové schopnosti) formou her a činností v MŠ.

Do naší třídy dochází i integrovaný chlapec s „ autistickým syndromem „ , o kterého se

stará jeho asistentka. Chlapec je veden dle programu, který je tvořen ve spolupráci s organizací „Apla „.

Individuální výchovně – vzdělávací plán

Jméno dítěte : Martin

Rok narození : 2003

Škola : Mateřská škola, Praha

Třída : předškolní

Diagnóza (vyšetření dne) : Sociální a pracovní nezralost. Martin není schopen poradit si v jednoduchých úlohách pro neodstranitelnou nejistotu.

Vyšetřeno v Pedagogicko-psychologické poradně v Praze, dne 3.3.2009

Konkrétní cíle :

odstranit nejistotu

zaměřit se na prohlubování a rozvoj myšlení

Speciálně pedagogická – logopedická péče bude realizována v oblastech :

odstranění nejistoty při vypravování

zpomalit tempo řeči

HM (hrubá motorika) :

uvědomování si vlastního těla (dechová cvičení, střídání napětí svalové tenze, pravo-levá orientace)

relaxace těla (technika míčkování)

polohy těla a jejich nácvik (leh ,sed, dřep, stoj na jedné noze, váha, skok snožný, skok na jedné noze, střídání nohou při poskocích)

nácvik jízdy na koloběžce, později na dětském kole

JM (jemná motorika) :

stavění kostek a různých stavebnic

stavění věže se zavázanýma očima (10 kostek)

navlékání korálek

cvrnkání kuliček

využívání běžných činností (zapínání knoflíků, zipů, zavazování tkaniček)

poznávání předmětů podle hmatu

Grafomotorika :

uvolňovací cviky (motání klubíček, kruhy jako točící se kola, vlnky na vodě, tečky jako zobání kuřátek)

Rozvoj řeči:

cvičení napodobení zvuků (bzučení čmeláka, syčení hada a zvuky dalších zvířat)

říkanky spojené s rytmizací (vytleskávání, vydupávání, vytřukávání)

umět vyprávět o obrázku

Rozumové schopnosti :**cvičení na rozvoj paměti a pozornosti**

co se změnilo ve třídě, na obrázku, na člověku

čteme z knihy - dítě když uslyší domluvené slovo tleskne

opakování slov a krátkých vět, nejprve s obrázky, později bez obrázku

opakování říkanek, písniček

cvičení na rozvoj myšlení

třídění předmětů podle tvaru, barvy, povrchu

nacházíme protiklady – černá – bílá, malý - velký

zobecnění - dítě se snaží pojmenovat jedním slovem

rozeznávání co k sobě patří a nepatří na obrázcích, později v běžných situacích

Sociální chování :

dáváme drobné úkoly (pošleme ho s lístečkem vyřídit vzkaz, pomůže nám uklidit pastelky do košíčku podle barev, prostře stůl k obědu atd.)

Kompenzační pomůcky :

stavebnice, hračky, obrázkové knihy, tématické obrázky, korálky, kuličky, papíry, trojhranné tužky, různé předměty denní potřeby

Spolupráce se zákonnými zástupci :

Ano.

Poradenský pracovník :

pracovník z pedagogicko-psychologické poradny

Na vypracování IVP se podíleli :

Eva Nástrahová

Datum :

Individuální výchovně – vzdělávací plán

Jméno dítěte : David

Rok narození : 2003

Škola : Mateřská škola, Praha

Třída : předškolní

Diagnóza (vyšetření dne) : Vzhledem k časté nemocnosti doporučuji odklad školní docházky o jeden rok.

Doporučuji :

fixovat správný úchop kresebného náčiní

trénovat pracovní tempo, vzhledem k časté únavě

Vyšetřeno v Pedagogicko-psychologické poradně v Praze, dne 25.4.2009

Konkrétní cíle :

posílení imunitního systému

fixovat úchop kresebného náčiní

Speciálně pedagogická – logopedická péče bude realizována v oblastech :

HM (hrubá motorika) :

uvědomování si vlastního těla (dechová cvičení, střídání napětí svalové tenze, pravo-levá orientace)

relaxace těla (technika míčkování)

otuzování organismu

posilovací cviky - jóga

JM (jemná motorika) :

stavění kostek a různých stavebnic

stavění věže se zavázanýma očima (10 kostek)

navlékání korálek

cvrnkání kuliček

využívání běžných činností (zapínání knoflíků, zipů, zavazování tkaniček)

poznávání předmětů podle hmatu

Grafomotorika :

uvolňovací cviky (motání klubíček, kruhy jako točící se kola, vlnky na vodě, tečky jako zobání kuřátek)

Rozvoj řeči:

Rozumové schopnosti :

Sociální chování :

Kompenzační pomůcky :

stavebnice, hračky, obrázkové knihy, tématické obrázky, korálky, kuličky, papíry, trojhranné tužky, různé předměty denní potřeby

Spolupráce se zákonnými zástupci :

Ano.

Poradenský pracovník :

pracovník z pedagogicko-psychologické poradny

Na vypracování IVP se podíleli :

Eva Nástrahová

Datum :

